

Szemelvények a tulajdonjog különböző aspektusaihoz

Torják Norbert

doktorandusz, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

1. Bevezetés

A polgári társadalmak kialakulásának kezdetén, a piacgazdaság megjelenésével fogalmazódtak meg elsőként azon elvárások, melyek a mai napig elméleti alapját képezik a tulajdon védelmének. Ezidőtájt *Locke* úgy vélte, hogy a tulajdon már a természeti állapotban megillette az egyes embereket, és az állam létrejöttére is épp azért volt szükség, hogy megvédje egymástól az egyes emberek életét, javait és szabadságait. *Locke* a tulajdont egyenesen a szabadsággal egyenrangúnak, a két jogot egymástól elválaszthatatlannak minősítette.

A 18. századra általánosan elfogadott gondolattá vált a tulajdon védelmének jogos igénye. *Virginia* 1776-os alkotmánya már deklarálta a tulajdonszerzés alkotmányos alapjogosultságát. A francia emberi jogi deklaráció ezt követően szintén kimondta a tulajdon sérthetetlenségét, bár ez a nyilatkozat a következő viharos, ugyanakkor kiemelkedően jelentős időkből nem maradéktalanul teljesült a társadalom minden rétegében – elegendő itt a régi rend híveinek jogfosztására és a földek újrafelosztására gondolni. A 20. századi alkotmányok megjelenéséig ez a fajta tulajdonvédelem ugyanakkor erősen korlátozott volt: egyrészt csak a polgári jog szerinti dolgokon, illetve főként a földterületeken fennálló tulajdonra vonatkozott, egyéb vagyoni jogokra nem, továbbá a törvényhozó hatalommal szemben sem jelentett védelmet.

Mai felfogásunk már *Locke* nézetével sem esik egybe, mivel a tulajdont nem természet adta dologként, hanem a jogszabályok összessége által körülírt, meghatározott egyénhez rendelt jószágként (javak halmazának) értékeljük. Ekként a tulajdonhoz való jog gyakorlása feltételezi, hogy az egyénnek a jog által meghatározott tartalommal elismert vagyoni joga van. Ez a körülmény ugyanakkor elvezet a tulajdonvédelem paradoxonához. Mint alapjog, a tulajdonhoz való jog védett kell, hogy legyen a jogalkotói hatalom indokolatlan beavatkozásaitól, ugyanakkor maga a jog és részjogosítványai csak akkor és annyiban léteznek, ahogy azt a törvényhozó kialakította. Úgy kell tehát a jogot megvédeni a törvényalkotótól, hogy a jog tartalmát maga a jogalkotó jogosult meghatározni.

Magyarország 2011. április 25. napján kihirdetett, és 2012. január 1-jén hatályba lépett, Magyarország első egységes Alaptörvényének V. cikke értelmében:

„Mindenkinek joga van a törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve tulajdona ellen intézett, vagy ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.”

Míg a XIII. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy:

„Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”

A tulajdonjog releváns kérdéseit kutatva érdemes nagyobb spektrumban is vizsgálni a *‘res incorporales’* fogalmát. A hétköznapi életben, vagyis a gyakorlati életben nem találkozunk ”dologgal” önmagában, ha nem csak mint a kötelmi, tulajdonjogi vagy öröklési jogi elemek immanens részeként lelehetjük fel, a jogi kérdés vagy probléma magvát képezve.

2. A tulajdonjog alkotmányjogi megközelítése

Figyelemmel arra, hogy a tulajdonhoz fűződő viszony alapjogként való deklarálása (legyen az bármilyen formában nevesítve) a lehető legmagasabb szintű védelmet biztosítja a tulajdonjognak, minden alaptörvényben, így a hazai alkotmányban található tulajdonjogi rendelkezések is kiemelt fontosságúak.

Ez a kiemelt védelem *Balogh Zsolt*¹ szerint abból eredeztethető, hogy a tulajdon számos ponton érintkezik az emberi méltóság joga által védett, egymást feltételező és kiegészítő értékekkel. A tulajdon intézményének az „alkotmányok védelme alá helyezése” *Vörös Imre* szerint nemcsak gazdasági, hanem fontos eszmei értéként is deklarálja ezt. Mindezeket túl pedig az, hogy a magyar Alaptörvény a „tulajdonhoz való jog” kifejezését használja, nem véletlen, mert ezzel arra helyezi a hangsúlyt, hogy az alkotmányos intézmény „a tulajdonhoz való jogot általában,”² és nem a polgári jogi tulajdont biztosítja. tehát nem egy dologi jogi kategóriáról van szó.³

Menyhárd pedig a tulajdon alkotmányos védelme tárgyában végzett fejtegetései körében arra mutat rá, hogy a magánjogi tulajdon csak annyiban és olyan keretek között létezik, amennyiben azt jogalkotás biztosítja, és így az alkotmányos tulajdonfogalom nemcsak a tulajdon polgári jogi fogalmával nem azonos, hanem a polgári jogi tulajdon tárgyainál (vagyis a „dolgoznál”)

---

¹ Ld.: Balogh Zsolt: Tulajdonjog. In Holló András-Balogh Zsolt (szerk.): *Az értelmezett alkotmány*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2000. 229.

² Vö.: Vörös Imre: A tulajdonhoz való jog az alkotmányban. *Acta Humana*, 1995. 156-157.

³ Ld.: Vörös Imre: Az állami tulajdon az alkotmányjog szempontjából. *Gazdaság és Jog*, 1994/1., 4.

sokkal szélesebb kört ölel fel. Emellett felhívja a figyelmet arra is, hogy alkotmányos szintű védelemben részesül minden vagyoni értékű jog, amelyet a jogrend úgy rendel a jog jogosultjához, hogy az a joghoz tartozó rendelkezési jogosultságot saját belátása szerint gyakorolhatja.⁴

Mint alkotmányos jogot, a tulajdonjog esetében két szempontból szokás vizsgálni. Az egyik a tulajdonjog korlátozása, annak módja és mértéke – egyáltalán: a korlátozás elvi lehetősége; míg a másik a tulajdonhoz való jog tárgya. Sokszor ugyanakkor nem különíthető el egymástól ennyire élesen ennek két szegmense, mivel a gyakorlati életben a védelem mértékét nagyon sokszor annak tárgya befolyásolja, és ez nagyon is jellegzetes problémája a tulajdonhoz való jognak.

A tulajdonhoz való jog korlátozásának alapvető tartalmi alkotmányossági követelménye, hogy megfeleljen az Alaptörvényből eredő előírásoknak, amelyet a XIII. cikk (2) bekezdése rögzít:

„Tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.”

Az általános alapjogvédelmi tesztet az Alaptörvény I. cikkének (3) bekezdése tartalmazza, mely szerint: ”[a]z alapvető jogokra es kötelezettségekre vonatkozó szabályokat [1] törvény állapítja meg. Alapvető jog [2] más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, [3] a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, [4] az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” Az alapjog korlátozás garanciális feltételei összefoglalva tehát: [1] törvényi általi (és nem alacsonyabb szintű jogforrás) szabályozás megléte; [2] szükségesség; [3] arányosság; [4] valamint lényeges tartalom mindenkori korlátozhatatlansága. Az általános alapjogvédelmi teszt körében kell még rögzíteni, hogy törvényben történhet csak valamely alapjog tartalmának meghatározása, lényeges garanciáinak megállapítása, valamint közvetlen és jelentős korlátozása. Alacsonyabb szintű jogszabály kizárólag a technikai szabályokat tartalmazhatja. Az alapjog lényeges tartalma ugyanakkor soha nem korlátozható!⁵

Minden esetben sajátos alapjogvédelmi kontrollról kell ugyanakkor beszélnünk a tulajdonhoz való jog esetén (Alaptörvény XIII. cikk). A szükségesség kérdést vizsgálva a teszt körében megjegyzendő, hogy itt önmagában a közérdek elegendő indok az alkalmazhatósághoz. Míg az

---

⁴ Ld.: Menyhárd Attila: A tulajdon alkotmányos védelme. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2004. 26.

⁵ További kifejtése nélkül itt kell és érdemes röviden megemlíteni az alkotmánybíróság joggyakorlata által kimunkált, a „lényeges tartalom” teszt helyett ilyen esetekben alkalmazott szükségesség-arányosság tesztjét.

arányosság követelménye kisajátításnál a teljes, feltétlen es azonnali kártalanítás; ugyanakkor más irányú jogkorlátozásnál az elérni szándékozott közérdekhez kell viszonyítani az arányosság követelményét. Ebből levonható az a következtetés is, mely az alkotmányjogi értelemben vett tulajdon fentiek szerint nem egyezik polgári jogi értelemben vett tulajdon fogalmával.

A ma is hatályos alkotmányok túlnyomó többsége inkorporált és név szerint is deklarált kétféle tulajdonforma közül a köztulajdon (vagy még gyakrabban használt elnevezés szerint: kizárólagos állami tulajdon) számos alkotmányban szerepel. Körét tételes lista tartalmazza példának okáért a szlovák (4. cikk), a bolgár (18. cikk (i.)-(4) bekezdések), az orosz (9. cikk (2) bekezdés) és a litván alkotmányban (47. cikk (3)-(4) bekezdések) is. A magyar Alkotmány korábbi szövegében (1949. évi XX. törvény) a 6.§ szintén egy taxatív felsorolást alkalmazott. Ezek a taxációk kivétel nélkül tételeznek immateriális javakat az állami tulajdon tárgyai körében. A magyar alkotmánybírószági gyakorlat először a tulajdonhoz való jog tárgyát vizsgálta.

A 17/1992 (III.30.) AB határozat elvi éllel mondja ki, hogy az Alkotmányban biztosított tulajdonvédelem a tulajdonjoggal összefüggő minden dologi jellegű, vagyoni értékű jog biztosítására is vonatkozik. Ezt strukturálja a 64/1993 (XII. 22.) AB határozat annyiban, hogy az „egyéni cselekvési autonómia” védelmében terjed ki az alapjogi védelem a tulajdon „egykori ilyen szerepét átvevő” vagyoni jogokra. Ezzel egyidejűleg a polgári jogilag nem tulajdonnak minősülő vagyoni értékű jogokat kizárja ebből a körből. A mai piacgazdasági körülmények között különösen az ingók tulajdona cserélődött fel „várományokkal”, és „így a tulajdon tárgyára vonatkozó, meghatározott jogok a jogosultjaik számára a tulajdonhoz hasonló, azzal sok szempontból helyettesíthető helyzetet biztosítanak.”⁶

A 29/2006. (VI. 21.) AB határozat már az orvosi praxisra, az önálló orvosi tevékenység működtetési jogára mint vagyoni értékű jogra is kiterjeszti ezt a védelmet. Ezen döntést követő újabb gyakorlat szerint az új tulajdoni jogok korlátozását a tulajdoni rendszer fejlődő átalakításának kontextusában kell szemlélni, így az önálló orvosi tevékenység esetében a működtetési jognak az új szabályokra való felkészülés céljából történő korlátozása – ha időben arányos – alkotmányosnak tekinthető.

A magyar irodalomban Vörös álláspontja alapján az alkotmányos tulajdonhoz való joghoz három részterület kapcsolható: a tulajdonosi jogállás biztosítása, a mai megszerzett (más jogágak által biztosított igények és a polgári jogi) tulajdon elvonása elleni védelem, továbbá a tulajdon csak igen szűk körben, és kizárólag alkotmányos módon való korlátozhatósága. Nem kérdéses, hogy a tulajdonosi jogállás biztosítása túlzott általánosságban von a védelem körébe vagyoni értékű jogokat is, de szerinte ez az a terület,

---

⁶ Ld.: Menyhárd: *i. m.* 8.

amely abszolút védelmet élvez, tehát korlátozhatatlan; továbbá „jogképesség e szejetének csak a megszerezni kívánt tulajdoni tárgyban rejlő sajátosságok képezhetik korlátját, tehát tárgyi korlátok, amik azonban nem a személyre, hanem a tulajdoni tárgyra, többnyire annak polgári jogi forgalomképességére vonatkoznak.”⁷

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy az immateriális javak világában miként testesülnek meg a tulajdonjog klasszikus részjogosítványai? Bankkártya, vagy épp jogosultságot megtestesítő okiratok esetében a hasznosítás, a védelem vagy épp a rendelkezés joga az a néhány technika, amelyek a külvilág felé közvetítik és igazolhatják az immateriális javak felett gyakorolt tulajdonjogot. Korábbi példával élve: *Grosschmid Béni* (Zsögöd Benő) a zálogjog bejegyzésről azt mondja, hogy „a jogosítvány materiálját nemcsak élvezem tényleg (birtok), de bizonyos fokig petitórius védezközöm is van. A bejegyzés csak arra való, hogy még többet élvezhessek belőle (zálogba is adhasam az ingatlant; szolgalmat nagyobb biztonsággal constituálhasak rajta), illetőleg, hogy el ne vehessék a jogot a fejem fölött – ugyanez áll a dologi várományról is.”⁸ A tulajdonjog egyik legerősebb részjogosítványa a rendelkezés joga. A rendelkezés jogát *Kolosváry* úgy definiálja, mint „a jog, hogy a tulajdonos tulajdonjogát élők közötti és halál esetére szóló jogügyletek közvetítésével elidegenítheti, azaz másra átruházhatja; tulajdona tárgyán harmadik személyek javára idegen dologbeli jogot alapíthat; a tulajdon tárgyát mássá átalakíthatja, sőt azt meg is semmisítheti. Utóbbi ugyan a tulajdonjog megsemmisülését is maga után vonja, de mégis a szabad rendelkezés következménye.”

A magyar irodalomban *Villányi László* véleménye szerint a követelés egyoldalú másra ruházásának lényegi eleme a hitelező rendelkezési hatalma. Itt érdemes felvetni azt az elméleti kérdést, hogy a rendelkezési jog és a tulajdonjog kölcsönösen feltételezik-e egymást? Ha valami fölött rendelkezhetem, az azt jelenti-e, hogy tulajdonjogom van rajta? Ezt a kérdést pontosan a tulajdonjog magyar jogrendszerbeli fogalma miatt nem tudjuk helyeslően megválaszolni. Jelenlegi jogi szabályozás alapján azt tudjuk mondani, hogy ami fölött tulajdonjogom van, azzal kétség kívül rendelkezhetek, de nem minden fölött van tulajdonjogom, amivel jogilag tudok rendelkezni. *Bíró György* véleménye az, hogy a Ptk. „... az átruházás tárgyalásakor a dolog fogalmát használva kirekeszt olyan egyéb »közvetett tárgyakat«, amelyek bár szigorú megítélés szerint valóban nem esnek a dolog fogalma alá, ennek ellenére a gazdasági élet velük kapcsolatban (...) a tárgyi hatály tágítását követelné meg.”

---

⁷ Vö: Vörös: *A tulajdonhoz való jog az alkotmányban*, 165-166.

⁸ Ld.: *Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből.* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 189.

Végezetül megjegyzem, hogy a XIII. cikk második mondata, mely szerint a tulajdon társadalmi felelősséggel jár, megítélésem szerint nem jelent igazi nóvumot. Ezen cikk egésze ugyanis lényegében nem más, mit a korábbi alkotmány 13. és 14.§-ának egyenesági leszármazója, jogilag releváns változást nem hozott. Mind a weimari Alkotmány, mind a hatályos Grundgesetz 14. cikke által is ismert kijelentést az Alkotmánybíróság eddig is ismerte, és a tulajdon társadalmi kötöttségét eddig is levezette a korábbi rendelkezés közérdek szavából.⁹

3. A tulajdonjog (jog)dogmatikai megközelítése

A legelterjedtebb és szinte kizárólagosnak tekinthető jogirodalmi álláspont szerint a tulajdonjog abszolút szerkezetű jogviszony. A jogviszony egyik alanya, a tulajdonos nevesített és konkrétan ismert, míg a vele szemben álló kötelezettek csoportja név szerint nem ismert. Azt mondhatjuk tehát, hogy a kötelezetti pozíció egy fikció alkotta közeg: aki nem tulajdonos, az mind kötelezett. A tulajdonost a jogviszony másik pólusán állókkal szemben kizárólagos jogosítványok illetnek. Lényegében abban áll a jogviszony jogi természete, hogy a kötelezettek kötelesek ezt a jogilag sok oldalról és módon védett pozíciót elismerni, és tiszteletben tartani, amely magatartás leginkább nemtevésben és tűrésben nyilvánul meg. A dologi jogviszony sajátja, hogy itt mindenki (lényegében akarata ellenére) jogviszonyban áll a tulajdonossal, aki maga nem az, míg kötelmi jogviszonyban a személyek csak véges számú személlyel állnak jogviszonyban, akik csak egymással szemben jogosultak, illetve kötelezettek. A tulajdonjog jogi lényegét éppen ez a kizárólagosság, és kirekesztő jellege adja: a törvény jogi eszközökkel bátyázza körül a tulajdonos joggyakorlásának lehetőségét. Ennek lényege abban áll, hogy ezen joggyakorlásból a tulajdonos beleegyezése nélkül mindenki ki van zárva. *Lábady Tamás* hangsúlyozza, hogy ez az abszolút jelleg az alanyi jog szerkezetére, és nem a korlátozhatóságára vonatkozik. Nem a feltétlenséget jelenti, hanem azt, hogy mindenkivel szemben érvényesül.¹⁰

A római jogi elképzelésekkel ellentétben a polgári jogi szakirodalomban mai már széles körben elfogadott nézet, hogy a tulajdonjogviszony nem ember és dolog, hanem emberek közötti kapcsolat. Ennek egyértelmű indoka, hogy a jogviszonyok csak személyek, jogalanyok között jöhetnek létre. *Immanuel Kant* is „Az erkölcsök metafizikája” című művében ezen érvelés

---

⁹ 42/2006. (X.5) AB határozat, ABH 2006. 520., 529.

¹⁰ Vö.: *Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 269-270.

mentén fejtette ki, hogy „egy dolgon fennálló jogot” nem lehet „dologgal szembeni” jognak tekinteni.

A tulajdon (abszolút szerkezetű) jogviszonyként való felfogása azonban nem mindig számított evidenciának a magyar jogtudományban sem. *Szladits Károly* például a tulajdonjogot az ún. kizáró jogként fogta fel, amely „*úgy tűnik fel, mint a jogosultnak mindenki mással szemben biztosított érdekvédeltsége.*”¹¹ Szladits nem tudott azonosulni a tulajdonjog mai meghatározásával, hogy az a tulajdonos és mindenki más között áll fenn, ugyanis nem tudta mellőzni a jogviszony zártságát. Mindvégig amellet érvelt, hogy a kizáró jogot célszerű a tulajdonos és a jog tárgya közötti jogviszonynak tekinteni. Grosschmid Béni az abszolút szerkezetű jogviszonyokkal leírt jogokra nem is alkalmazta a jogviszony fogalmát, hanem egyszemélyes jogi helyzetnek tekintette őket, amelyben csak a jogosult van meghatározva, a kötelezett bizonytalan.¹² A dologi jogviszonyt akként határolta el a kötelmi jogviszonytól, hogy míg az utóbbiak személyt és személyt fűznek jogi kapcsolatba, az előbbiek személyt és dolgot.

4. A tulajdonjogviszony alanyai

A ma általánosan elfogadott felfogás szerint a tulajdonjogviszony egy abszolút szerkezetű jogviszony. Az egyik oldalon álló személy a tulajdonos, míg a másik oldalon a kötelezett áll. A tulajdonossal szemben mindenki mást kötelezettnek tekintünk.

A jogviszony sajátossága éppen abban rejlik, hogy az egyik oldal pontosan ismert és körülhatárolt (ehhez a tulajdonosoknak értelemszerűen kiemelt érdeke is fűződik), míg a másik, a kötelezetti oldal voltaképpen „ismeretlen”. Az ismeretlenség ugyanakkor csak viszonylagos. *Eörsi Gyula* ezt – talán némileg pontatlanul - akként fogalmazta meg, hogy a „kötelezett személy kijelölése hiányzik”¹³ Igaz ugyan, hogy konkrétan nincs megnevezve a jogviszony másik oldalának alanya, és nem olyan egyértelműen behatárolható, megnevezhető, mint a tulajdonosi oldal, de a kötelezetti státus is egyértelmű és egzakt: a tulajdonoson kívül ugyanis mindenki más ide sorolandó. Ekként az a sajátos helyzet áll elő, hogy a tulajdonosi pozícióba az alanyok rendszerint saját és kifejezett akaratuk alapján kerülnek, míg a másik, kötelezetti oldal alanyai a tulajdonjogviszony ezen sajátossága folytán *ab ovo* adott.

---

¹¹ Ld.: Szladits Károly: *A magyar magánjog. Általános rész – Személyi jog*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941.

¹² Grosschmid: *i. m.*

¹³ Ld.: Eörsi Gyula: *A tulajdonjog fejlődése. A kapitalizmus tulajdonjoga. 1. kötet*. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1951.

Éppen ez a sajátosság az alapja az alcímekben szereplő meghatározásnak: a tulajdonjogviszonyban – zömében akarattunk ellenére és a kötelezetti pozícióban – mindannyian, akarattunk ellenére és korlátlan számban részt veszünk. A tulajdonjogviszony abszolút szerkezetére tekintettel a kötelezetti pozícióban szerepel tehát – a tulajdonost leszámítva – elvállalástól függetlenül valamennyi természetes személy, valamint jogi személyiséggel bíró és nem bíró személyek is. Ekként arra a megállapításra juthatunk, hogy mindannyian végtelen számú tulajdonjogviszony alanyai vagyunk.

Mindenki részese ezen jogviszonynak bárminemű korlátozás (pl. életkor, jogképesség, cselekvőképesség, büntethetőség, etc.) nélkül. A jogviszony tulajdonosi pozíciójában viszont már nem szerepelhet akárki, itt már fellelhetőek – még ha szűk körben is – alanyi korlátozások. Természetes személyek esetében ezen korlátozás köre szűkebb, hiszen jogképesség birtokában ma már szinte bármely tulajdonjogviszony jogosulti pozícióját betölthetjük. Ennek jogi korlátját jelenti ugyanakkor a véges javak védelme, a kiemelkedő gazdasági és társadalmi jelentősége miatt fennálló földtulajdon szerzési korlát. Az 1994. évi LV. törvény a termőföldről még a természetes személyek tulajdonszerzésének mértékét is korlátozza, nemcsak természetes és nem természetes, valamint belföldiek és külföldiek között állít e tekintetben differenciát.

5. A tulajdonjogviszony tárgya

Csakúgy, mint bármely polgári jogviszonynak, a tulajdonjogviszonynak is közvetett és közvetlen tárgyát különböztetjük meg. A *közvetlen* tárgyak közé azon emberi magatartások tartoznak, amelyet a jogviszony alanyainak egymás irányában tanúsítaniuk kell.¹⁴

Lenkovics Barnabás leírása szerint a tulajdonjog közvetlen tárgyai közé egyrészt azon emberi magatartások sorolhatók, amiket a tulajdonos az uralma alatt álló dolgokra képes kifejteni (birtoklás, rendelkezés, használat, hasznok szedése), illetve amelyeket kifejezetten köteles is kifejteni (például a terhek vagy a kárveszély viselése.) Másrészt azok a magatartások sorolandók ide, amelyeket a kötelezettek kötelesek a jogviszony másik végén kifejteni. Ezen elvárt magatartások részben negatív cselekvésre kötelezik a jogviszony másik szereplőjét: valaminek a nemtevésére, abbahagyására vagy tűrésére; részben aktív magatartást kíván: valaminek a megtételét. Mivel ezen magatartások mindig a tulajdonjog közvetett tárgyához kötődnek, ezért *Lenkovics Barnabás* szerint amikor a tulajdonjog tárgyáról beszélünk, rögtön a közvetett tárgy jut eszünkbe. *Menyhárd Attila* ezt úgy fogalmazza meg, hogy

---

¹⁴ Ld.: *Bíró György-Lenkovics Barnabás: Általános tanok.* Novotni Kiadó, Miskolc, 1999.

„közvetlen tárgya emberi magatartás, amelyet a tulajdonjogviszony abszolút szerkezeténél fogva a jogosult (a tulajdonos) meghatározásával rögzítünk, mert mindenki mást tartózkodásra kötelezettnek tekintünk.”¹⁵

A tulajdonjogviszony közvetett tárgya a dolog. A tulajdonjogviszony közvetett tárgyait a ma hatályos Ptk. 94.§ (1) bekezdése határozza meg, amely szerint

„Minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet.”

A (2) bekezdés alapján

„Ha a törvény kivételt nem tesz, a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell a pénzre es az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre is.”

Kérdésként merülhet fel, és e körben érdekes választ ad *Világhy Miklós* azon kérdésre, hogy mit kell a dolog fogalma alatt értenünk. Erre ugyanis a Ptk. nem ad fogalom-meghatározást. Világhynak a szakirodalomban sokak által idézett tézise szerint a dologfogalomra nem az az állítás a megfelelő, hogy a tulajdonjog tárgya lehet minden, ami dolog. Ennek éppen az ellenkezőjét tekinti helytállónak: „*dolognak minősül jogi értelemben mindaz, ami tulajdonjog tárgya lehet.*”¹⁶ A dolog fogalma tehát valójában tulajdonjog tárgyának elvont kifejezése. Menyhárd Attila ehhez még hozzáteszi (szerintem helyesen), hogy dolog fogalmkörébe tartozik még az is, amit jogszabály kifejezetten tulajdonjog tárgyaként kezel. Ekként például ide sorolja a társasági jog által szabályozott társasági részesedést is.

Elvileg a tulajdonjogviszony *közvetett* tárgyának vizsgálata során szintén több, újkori problémával találkozhatunk. Az ortodox nézőpont szerint ami dolognak minősül, amit be tudunk sorolni a dolog fogalma alá, az tulajdonjog tárgya lehet. Ezt a fajta felfogást az utóbbi időben számos kritika és módosítási törekvés érintette. Mindezt a mindennapi élet által hozott új élethelyzetek és az ezek nyomán kialakuló új jogértelmezési törekvések, részben pedig külföldi gyakorlatok hazai megjelenési formái okozták. Ma már közel sem mondhatjuk ki teljes bizonyossággal, hogy a tulajdonjog tárgyait a dolgokra szűkíthetjük le.¹⁷

A szakirodalomban több vita és értekezés is található az engedményezés és a követelés-vásárlás viszonyáról. Többen ennek körében szeretnék meghonosítani a kontinentális joggyakorlattól még inkább idegen azon

---

¹⁵ Ld.: Menyhárd Attila: *Dologi jog*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.

¹⁶ Vö.: Világhy Miklós – Eörsi Gyula: *Magyar polgári jog I. kötet*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1965.

¹⁷ Ld.: Menyhárd: *Dologi jog*, 125.

angolszász megoldást, miszerint a követelések is *quasi* dologi státussal legyenek jelen a gazdasági áruforgalomban. Ez azonban ellenzői szerint komoly jogi és gyakorlati problémákat eredményeznének a követelések adásvétele és az engedményezés szétválasztása, egymástól való elhatárolása terén. A dolog fogalmának ekkénti tágítása helyett egyesek azt javasolják, hogy a dolog fogalma inkább ölelje fel a vagyoni értékkel bíró jogokat, ekként a követeléseket is, míg mások szerint továbbra is változatlanul indokolt a dologi jogi átruházás és kötelmi jogi engedményezés közötti distinkció.¹⁸

Szintén az új időknek kihívásaként értelmezhető a korábbi tulajdoni modellt érő támasz a társasági jog területéről. A dolog és a vagyoni értékkel bíró jogok elhatárolási problémájának eklatáns példájával találkozhatunk a napjainkra már megszokottá vált apport fogalmánál is.¹⁹ Apport lehet bármilyen forgalomképes dolog, ekként követelés, vagy vagyoni értékű jog is.²⁰ Az apportnál merül fel ugyanis jogdogmatikai kihívásként, hogy a nem pénzbeli hozzájárulás, mint egy jogon fennálló tulajdonjog a társasági vagyron része lehet, holott a Ptk. alapján csak dolog lehet tulajdonjog tárgya, amely dologfogalomba az apport nem teljesen illeszkedik bele. Ugyanígy eltérő és kiterjesztő joggyakorlatot vélhetünk felfedezni a társasági részesedés átruházása során is.²¹ Egy üzletrész rendkívül gyakran képezi adásvételi szerződés tárgyát a hétköznapi életben, holott az átruházás tárgya fenti értelmezés alapján csak az lehetne, amin tulajdonjogot lehet szerezni.

6. A tulajdonjog tartalma

A jogviszonyok tartalmát általában az alanyokat megillető jogosultságokként (alanyi jogok), és az alanyokat terhelő kötelezettségekként jellemezzük.²² A jogirodalomban szintén uralkodó az osztályozás eképpen megközelítése: a tulajdonjog tartalmát a tulajdonost megillető lehetőségekben, és az őt terhelő korlátokban azonosítják a legtöbben.

6.1. A tulajdonosi jogok és kötelezettségek

---

¹⁸ Bíró György elfogadhatónak tartaná, ha lehetőség nyílna követelések átruházására, ám a követelések nem kerülnének be az általános dolog-fogalomba.

¹⁹ Wellmann György: A társasági, illetve a polgári jogban mi lehet tulajdon, és ebből következően apportálás, illetve átruházás tárgya? *Gazdaság és Jog*, 2003/10.

²⁰ Vö.: Fézer Tamás (szerk.): *A gazdasági szféra alanyai – gazdasági társaságok*. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 2006. 34.

²¹ BH 1994.549.

²² Ld.: Bíró-Lenkovics: *i. m.* 171.

Már a római jogi jogtudósok sem vállalkoztak a tulajdonosi jogok és kötelezettségek tételes felsorolására, hanem csak a tulajdonjog legfontosabb tartalmi elemeinek meghatározását tették meg. A leggyakoribb pozitív tartalmi elemekként jelölték meg az: *uti, frui, abuti, habere, possidere* jogosítványokat.²³ Ezek alapján tehát a tulajdonos használhatja, gyümölcsözteszheti a tulajdonát, rendelkezhet, bírhatja és birtokolhatja a dologát. Ugyanígy a hatályos Ptk. sem adja meg a tulajdonjog definícióját, azt kizárólag csak a tulajdonjogi triásszal és a rendelkezési jog együttesével írja le.

6.2. Rendelkezési jog

A rendelkezési jog a tulajdonjog legjelentősebb részjogosítványa. Ebben testesül meg a tulajdonjog teljessége. A Ptk. 112.§ (1) bekezdése ír le ezen jogosultságot, miszerint szerint „[a] tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát másnak átengedje, a dologot biztosítékul adja vagy más módon megterhelje, továbbá hogy tulajdonjogát másra átruházza vagy azzal felhagyjon.” A rendelkezési jog legtágabb értelemben a tulajdonosnak az a joga, hogy a dologra nézve polgári jogviszonyokat létesítsen, vagy a tulajdonjogot megszüntesse.

6.3. Birtoklás joga

A Ptk. 98.§-a szerint „[a] tulajdonost megilleti a birtoklás joga és a birtokvédelem.” Ezen közismert és nyilvánvaló jog alapján a tulajdonos bírhatja a dolog birtokát, és megilleti a birtokvédelem még abban az esetben is, ha nem maga birtokol. Míg a birtokossal szemben akkor illeti meg a tulajdonost ezen jog, ha a birtokosnak nincs olyan érvényes jogcíme, amivel a dologot a tulajdonossal szemben birtokában tarthatná.

6.4. Használat és hasznok szedésének joga

A Ptk.99. §-a szerint „[a] tulajdonos jogosult a dologot használni és a dologból folyó hasznokat szedni (...) (kárveszély viselése).“ Ezen jog alapján a tulajdonos a belátása szerint jogosult dologot felhasználni, illetve hasznosítani. Ezen jogának egyetlen lényegi korlátja a rendeltetésszerű joggyakorlásban ölt testet [Ptk. 5.§ (2) bekezdés, illetve a szomszédjog általános szabálya (Ptk. 100.§)]. A tulajdonos a dologát akár rongálhatja is, játszhatik vele, meg is semmisítheti, vagy épp tartózkodhat a használatától.

---

²³ Ld.: Molnár Imre-Jakab Éva: *Római jog*. József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Római jogi Tanszék, Szeged, 2008.

Földi András 2005-ben megjelent tanulmányában²⁴ dogmatikai problémákra hívta fel a figyelmet a tulajdonosi triász fentiek szerinti értelmezésével. Álláspontja szerint a birtoklás és a birtokvédelem jogának valós jelentéstartománya messze elmarad a szakirodalomban megfogalmazott elvárásoktól, sőt nehezen nevezhető egyáltalán alanyi jognak. Rámutatott arra, hogy az önhatalom és a possesszórius birtokvédelem a Ptk. rendszerében a birtoklás tényén alapul, ezért nem is tartozik a tulajdonosi részjogosítványok közé. A petitórius birtokvédelem szintén a birtokvédelem körébe sorolandó a Ptk. dogmatikája alapján, „*de ha a vindikációs védelemmel együtt a tulajdonjog ún. negatív oldalához (...) sorolnánk, akkor sem tartoznék a tulajdonjog Ptk. szerinti tartalmához, mert a Ptk. a tulajdonjog védelmét külön alcímként nevesíti, és azt a tulajdonjog tartalmával mintegy szembeállítja.*” Földi András szerint tehát a birtoklás joga alig több mint az, hogy a tulajdonos a dolgát magánál tarthatja. Ezen kívül a használati és a rendelkezési jog viszonyában is ellentmondásokra hívta fel a figyelmet. Ezek alapja, hogy a Ptk. 112.§-a a bérbeadás útján való hasznosítás jogát a rendelkezési jog (*ius disponendi*), és nem a hasznosítás és hasznok szedése (*ius utendi, ius fruendi*) körébe sorolja. Így a magyar polgári jog szerint a haszonélvezőt vagy a bérlőt nem csak a hasznosítás és a hasznok szedésének joga illeti meg, hanem korlátozott rendelkezési jogra is jogosult lesz [159.§ (2) bek.; 426.§ (1) bek.].²⁵

6.5. Jogosulatlan behatások kizárása

A Ptk. X. fejezete, „A tulajdonjog tartalma és védelme” című rendelkezik a tulajdonjog védelméről. A tulajdonost megillető jogként kerül itt megfogalmazásra a Ptk. 115.§ (3) bekezdésében, hogy: „*[a] tulajdonos követelheti a jogellenes beavatkozás vagy behatás megszüntetését, ha pedig a dolog birtokából kikerült, követelheti visszaadását.*” Megjegyzendő, hogy míg e témakörben a *Vékás Lajos* által szerkesztett, 2008-ban az új Ptk. kapcsán kiadott Szakértői Javaslat a jogosulatlan behatások kizárásának jogát a tulajdonjog részjogosítványai között szerepeltette, addig ezt az új Ptk. már nem vette át. Ennek jogi indokát valószínűleg az adja, hogy amennyiben valaki egy alanyi joga gyakorlásának sérelmét szenved el, a jog jogosultja (és nem csak dologi jogviszony jogosultjára igaz ez) a behatást kizárhatja, illetve többféle jogi eszközt is segítségül hívhat alanyi joga védelmében.

---

²⁴ Vö.: Földi András: Adalékok a „tulajdonjogi triász” kérdéséhez. *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Budapestensis*, XLII. 2005. 25-28.

²⁵ Vö.: Ficsor Krisztina: A jogosultságok fogalmi problémái a bírói érvelésben. A tulajdon polgári jogi fogalma. *Jogtudományi Közlöny*, 2011/10., 507-514.

6.6. Terhek és a kár viselése

A tulajdonjog tartalmát képezi az a kötelezettség is, hogy a tulajdonos a dolog fenntartásával járó kényszerű vagy épp csak célszerű költségeket viselje. A Ptk. nem sorolja fel a terhek sokaságát, ezek csoportosítására ugyanakkor Lenkovics Barnabás vállalkozik. Ptk. 99.§-a ezen kötelezettségekről csak ennyit szól: „[a] tulajdonos (...) viseli a dologgal járó terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.” Lenkovics gyakorlatias megközelítése szerint ezen terhek egy részét a dolog megszerzésével és fenntartásával járó közterhek képezik (helyi adó, személyi jövedelemadó, vagyonszerzési illeték, vám, etc.). Második csoportba sorolhatók a dolog fenntartásával, állag megóvásával kapcsolatos kiadások. Míg a terhek harmadik csoportjába olyan dolgokat sorol, amik a tulajdonjogi részjogosítványok korlátozásaként értelmezhetőek (például átjárás tűrésének kötelezettsége stb.).²⁶

6.7. A kötelezett terhei és az őket illető jogosultságok

A tulajdonjogviszony tartalmának vizsgálata során abbéli megfontolásból, hogy a tulajdonjogviszony legfontosabb alanya a tulajdonos, és legfontosabb tartalmi elemei a tulajdonost megillető jogosultságok, általában nem kerül sor a jogviszony kötelezetti oldalán álló nem-tulajdonosok jogosultságainak és kötelezettségeinek felsorolására. Ugyanakkor ezen jogviszony vizsgálata is megkívánja azt, hogy a kötelezetti oldal jogait és terheit is számba vegyük.

6.8. Tűrés, tartózkodási és elismerési kötelezettség

A kötelezetti oldal legfontosabb terheként jelentkezik a tulajdonosi oldaltól való abbéli elvárás, hogy mindenki tűrje a tulajdonos (jogszabályoknak megfelelő, ekként rendeltetésszerű) joggyakorlását, elismerje tulajdonosi minőségét, és tartózkodjanak a jogszerű joggyakorlás bármilyen háborgatásától.

Figyelemmel arra, hogy a fenti kötelezettségek megfogalmazása rendkívül absztrakt és átfogó, a gyakorlatban lehetséges probléma forrását látom abban, hogy a kötelezetti oldalon állók sokasága nem tudhatja biztosan, hogy meddig terjed a rendeltetésszerű tulajdonosi joggyakorlás terepe, és hol kezdődhet a kötelezetti jogok előtérbe kerülése.

---

²⁶ Vö.: Lenkovics: *i. m.* 89-91.

7. Rövid gyakorlati kitekintés, avagy a tulajdon védelme a hatályos Ptk. rendszerében és az emberi jogok európai egyezményében

7.1. A magyar jogi szabályozás

Az 1990-ben bekövetkezett politikai és társadalmi rendszerváltozás a Ptk.-nak a jogi személyekre vonatkozó részei mellett a tulajdonjogra vonatkozó rendelkezéseit érintette talán a legjobban. A változások részben a Ptk.-t módosító különböző törvények, részben az alkotmánybírósági gyakorlat nyomán következtek be. Az új Ptk.-nak 2006. január 31-én közzétett javaslata elvi élel mondja ki, hogy: „[a] tulajdonjog emberi jogi és alkotmányos védelme, és ennek kapcsán az Európai Emberi Jogi Bíróság és az Alkotmánybíróság gyakorlatában leszűrődő elvek is jelzik, hogy a tulajdonjog gazdasági szerepe mellett absztrakt értelemben egyúttal az emberi minőség más vonatkozásainak jogi védelmében is központi szerepet játszik.” Ezen javaslat számos helyen említi a tulajdonjogról vallott alkotmánybírósági felfogás egyik alaphatározatát, amely szerint az Alkotmány a tulajdon korlátozását – szemben más alapvető jogokkal – közérdekből megengedi, és amely a tulajdon szociális kötöttségére is utal.²⁷

A tulajdonhoz való jog alkotmányos alapjog. A 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény V. cikke értelmében: „[m]indenkinek joga van a törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve tulajdona ellen intézett, vagy ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.” Míg a XIII. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy:

„Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”

A tulajdonjog már a római jogi definíció szerint is teljes hatalmat (*plena potestas*) biztosított a dolog felett. Amint ugyanakkor szinte egyetlen jog, ekként a tulajdonjog sem jelent korlátlan uralomgyakorlást. A tulajdonosi részjogosítványok korlátozása – amelyek közül klasszikusan a használat, a birtoklás és a hasznosítás triászát szokás emlegetni, mint legfőbb jogosítványok – két irányból is korlátozott lehet. Ez a korlát alapulhat önkéntes alávetésen, vagyis amikor a szerződésben részes tulajdonos saját akaratából, a másik féllel akarategységben engedi át valamely részjogosítvány gyakorlását ingyenesen vagy visszteher mellett. Lehet ez akár egy bérleti, haszonbérleti vagy épp haszonélvezeti jogot alapító szerződés, de akár telki szolgálat is. A tulajdonjog, illetve

---

²⁷ A szociális kötöttségre lásd: 64/1993. (XII. 22.) AB határozat. ABH 1993. 373.

részjogosítványainak korlátozása, azok megszerezhetősége vagy gyakorolhatósága alapulhat ugyanakkor a tulajdonos akaratán kívül álló forráson is, ha ezen jogok valamelyikét jogszabály vonja el vagy korlátozza. Itt elsősorban érdemes megemlíteni a tulajdonszerzésnek a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvényben foglalt korlátozásait. Ezen jogkorlátozó rendelkezések részben elővásárlási jogot biztosítanak egyes tulajdonságaik szerint protekcionizált személyeknek, illetve a magyar állam képviselőjében eljáró Nemzeti Földalapkezelő Szervezetnek, aminek érvényesüléséhez az adásvételi szerződés kifüggesztésének és a jogosult vételi ajánlattal való közvetlen értesítésének kötelezettségét írja elő.²⁸

Ezen jogszabály másrészt a tulajdonszerzés mértékének korlátját is jelenti. Nem teszi lehetővé, hogy belföldi magánszemély és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek (mint akik néhány kivételtől – ekként pl. magyar állam, önkormányzat, közalapítvány, egyház – eltekintve kizárólagosan jogosultak magyar termőföld tulajdonjogának megszerzésére) adott földterület tulajdonjogát megszerezzék, amennyiben tulajdonában 300 hektárt, vagy 6000 aranykorona értéket meghaladó föld kerülne, vagy amennyiben magánszemély és az ő közeli hozzátartozói az adott település földterületeinek egynegyedét, vagy 1000 hektárt birtokolnának. A jogszabály a külföldiek tulajdonszerzését teljes mértékig kizárja, hacsak a tagállami állampolgár hazánkban nem önálló mezőgazdasági vállalkozóként kíván letelepedni. De ezen esetben is a tulajdonszerzés feltétele, hogy legalább 3 éve Magyarországon lakik és folytat mezőgazdasági tevékenységet. Ugyanígy találunk jogkorlátozást a haszonbérleti szerződések terjedelmére és időtartamára is. Ekként külföldi magán- és jogi személy legfeljebb a belföldiekre meghatározott időtartamra köthet haszonbérleti szerződést és legfeljebb 300 hektár terület nagyságú vagy 6000 aranykorona értékű termőföldet vehet haszonbérbe.

Ugyanígy jogkorlátozást jelent a külföldiek számára történő tulajdonszerzés során a 7/1996. (I.18.) Korm. rendelet a külföldiek ingatlanszerzéséről, amely rögzíti: termőföldnek és védett természeti területnek nem minősülő ingatlan tulajdonjogának külföldi jogi vagy magánszemély általi – öröklésen kívüli – megszerzéséhez közigazgatási engedély szükséges. Az ingatlan fekvése szerint illetékes Kormányhivatal az engedélyt pedig csak abban az esetben adhatja meg, ha az önkormányzati vagy egyéb közérdeket nem sért.

Ugyanakkor a jogfejlődés nem csak a tulajdonszerzés korlátozása irányába mutat, hanem több jogterületen a korlátok lebontása, a megváltozott társadalmi és gazdasági környezethez idomuló liberalizációs irányok is

---

²⁸ A közelmúltban mind az állam vételi ajánlatra való nyilatkozattételi ideje, mind az ingatlan fekvése szerint illetékes önkormányzati kifüggesztés időtartama jelentősen meghosszabbodott.

megfigyelhetőek. Ekként a büntetőtörvénykönyv dekriminalizálta a devizabűncselekmény törvényi tényállását. Ugyanígy megszűnt a ráépítés során történő tulajdonszerzésnek a köz- és magántulajdon egyenjogúságának elvét sértő azon szabályozás, mely szerint magánszemélyek között ráépítés esetén az épület, illetőleg a föld értékének összehasonlítása alapján kaphatta meg a ráépítő a föld tulajdonjogát, míg állami vagy szövetkezeti földtulajdon esetén ez a lehetősége a ráépítőnek nem állt fenn. Megszűntek az állami, valamint a szövetkezeti tulajdonra vonatkozó ráépítéssel, illetve elbirtoklással kapcsolatos, a tulajdonjog megszerzését kizáró jogszabályok (29/1992. (V.19.) AB határozat, illetve 1991. évi XIV. törvény).

A tulajdonjog általános védelmét a Ptk. 115-116.§-a szabályozza, valamennyi tulajdoni formára nézve egyaránt. A törvény egyik legfontosabb megállapítása szerint a tulajdonjogi igények nem évülnek el. (Ptk. 115.§ (1) bek). A jogfejlődés szempontjából fontos bíró alkotta joggyakorlat, miszerint a házasársi vagyonközösség megszüntetésére, illetve az élettársi vagyonközösséggel kapcsolatos kérdésekre vonatkozó igények sem évülnek el, hiszen itt is valójában dologi jogi igényről van szó. Fontos megjegyezni, hogy ugyanígy nem évülnek el az öröklési igények közül a dologi jellegű igények.²⁹

7.1.1. A tulajdonjog védelmének Ptk-beli eszközei

A tulajdonosnak, akinek tulajdonjogát megsértették, polgári jogi értelemben vett igénye támad a sérelem megszüntetésére. Az igény mindaddig fennáll, amíg maga a tulajdonjog és az azt ért jogsérelem áll. Ha a dolog már nincs meg, a tulajdoni igény helyébe kötelmi igény léphet, ami a rendes elévülés szabályai alá esik. Maga a tulajdonjogi igény ugyanakkor soha nem évül el.

7.1.2. A jogos önhatalom (Ptk. 115.§ (2) bekezdés)

A jogos önhatalom törvény által biztosított eszköze nem kizárólag a tulajdonost, hanem bárkit megillet, aki a dolgot jogszerűen tartja birtokában (haszonélvező, haszonbérlo, etc.). Ezek a személyek segítségül hívhatják a birtokvédelem eszközeit. A tulajdonos jogosult továbbá a tulajdonvédelmi eszközök igénybe vételére akkor is, ha a dolgot még nem vette birtokba.

Ha a birtokost a birtokától jogalap nélkül megfosztják, vagy abban zavarják, birtokvédelem illeti meg [Ptk. 188.§ (1)]. A birtokost ez a birtokvédelmi – kivéve azt, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg – mindenkivel szemben megilleti. A tulajdonos is birtokolhat, ekként

---

²⁹ Ekként nem évül el például az örökösnek az az igénye, hogy a tulajdonjogának bejegyzését kérje a hagyaték tárgyát képező ingatlan vonatkozásában. Elévül viszont például a köteles rész iránti igény, mert ez kötelmi jellegű.

megilletheti a birtokvédelem. A birtokos a birtoka ellen irányuló támadást – a birtok megvédéséhez szükséges mértékben – önhatalommal is elháríthatja akkor, ha más birtokvédelmi eszköz igénybevétele megghiúsítaná a birtokvédelmet [Ptk. 190.§ (1)-(2)]. A törvény értelmében a tulajdonos a birtokvédelemben szabályai szerint élhet önhatalommal, ezért tulajdonjog védelmében gyakorolt önhatalomra is irányadóak a Ptk. 190.§ (1)-(2) bekezdésében megfogalmazott feltételek.

7.1.3. Tulajdonjogi kereset a dolog birtokba bocsátása iránt (rei vindicatio) [Ptk. 115.§ (3)]

Ez a kereset nem csak akkor indítható, ha a tulajdonos korábban a dolog birtokában volt, hanem akkor is, ha nem volt, vagy jelenleg nincs birtokban, de a birtokló félnek nincs érvényes jogcíme a birtoklásra. A visszaélések elkerülése végett a bíróság minden esetben tüzetesen vizsgálja, hogy a jogvédelmet igénybe vevő valóban tulajdonos-e, továbbá azt, hogy a tényleges birtokló a birtoklást milyen jogcímre alapítja. Ezen tulajdoni per a tulajdont ért jogsérelem teljessége (annak elvonása vagy teljes ellehetetlenítése) esetén alkalmazható.

A tulajdonos, ha bármi okból nincs a dolog birtokában, követelheti a dolog kiadását attól, akinél a dolog van. Ha a birtokos, akinél a dolog van, önként, peren kívül nem adja ki a tulajdonosnak a dolgot, a tulajdonos tulajdonosi pert indíthat ellene. Ez a per ugyanakkor nem lehet eredményes, ha az illető jogosan tartja magánál a dolgot, vagy ha a dolog birtoklására nem a tulajdonostól ered, hanem közvetlenül a törvényen alapul.³⁰

Tulajdoni perben a tulajdonosnak kell bizonyítania, hogy ő a dolog tulajdonosa. Mindezt ingatlan esetében jellemzően az ingatlan-nyilvántartás tartalmának felhívásával teheti eredményesen, míg ingó esetében a tulajdonjog szerzését kell megfelelően igazolnia. Származékos szerzés esetében elődje tulajdonszerzését, amíg csak eredeti tulajdonszerzőig el nem jut. A perben ugyanakkor a birtokost terheli annak bizonyítása, hogy birtoklásra akár a tulajdonostól eredő, akár közvetlenül a törvényen alapuló érvényes jogcímmel rendelkezik.³¹

---

³⁰ Pl. a bűnjelként lefoglalt tárgy vagy biztosítási intézkedésként zár alá vett ingó vagy ingatlan.

³¹ A tulajdoni per kiterjed: a) földologra, b) tartozékaira, c) gyümölcsseire és d) egyéb hasznaira.

7.1.4. Tulajdonjogi kereset a jogellenes beavatkozás, behatás megszüntetésére (negatoria in rem actio) [Ptk. 115.§ (3)]

A tulajdont ért jogsérelem részlegessége esetén a jogellenes behatás, zavarás megszüntetésére irányul. Ez a tulajdon háborítatlanságát védő per, melyben a bíróság negatív magatartása kötelezi az alperest, vagyis arra, hogy valamilyen tevékenység további vagy jövőbeni gyakorlásától tartózkodjon.

A perben a tulajdonosnak kell bizonyítania tulajdonjogát, míg az alperesnek kell bizonyítania, hogy a tulajdonostól eredő, vagy törvényen alapuló joga van a háborításhoz. A tulajdonos követelheti mind a háborítás abbahagyását, mind azt, hogy a jogsértő magatartástól a bíróság tiltsa el a jövőre nézve az alperest. Ameddig a tulajdonjog fennáll, a követelés nem évülhet el.

7.1.5. Birtokper [Ptk. 193.§ (1)]

A birtokper igénybevétele teljesen független attól, hogy a védelmet igénybe vevő személy korábban a dolog birtokában volt-e. Az igény jogosságához nemcsak a tulajdonjog, hanem bármilyen más érvényes birtoklási jogcím elegendő. A haszonélvezőnek is joga van a dolgot birtokolni, és erre a jogára a tulajdonossal szemben is hivatkozhat. Ugyanakkor azonban lehetséges, hogy a tulajdonos a tulajdonjogára hivatkozással kéri: a jogalap nélkül birtokló a dolgot a tulajdonosnak mint birtoklásra jogosultnak köteles kiadni.

Bizonyos értelemben a tulajdonjog védelmét szolgálják a szomszédjogi szabályok megsértésével kapcsolatos perek, az úgynevezett törlési, bejegyzési és kiigazítási perek, valamint az igényper is. Az igényper által szolgálja a tulajdonos védelmét, hogy lehetőséget ad a végrehajtás során lefoglalt vagyontárgyak foglalás alóli feloldására. Ha a végrehajtás során lefoglalt ingóra tulajdonjog vagy más érvényes jogcím alapján tart igényt, amely a végrehajtás útján történő értékesítésnek akadály, ezen igényét a végrehajtást kérő ellen indított keresettel a jogosult érvényesítheti.³²

Végezetül említést érdemel még az állami tulajdonjog védelme is. Ennek során az eddigi peres lehetőségek maradéktalanul igénybe vehetők. Igényérvényesítőként felléphet, aki az állam képviselőjében a tulajdonjogot gyakorolja (ha ez a tevékenység a munkaköréből fakadó kötelessége), de egyúttal – a kártalanítás jogos igénye mellett – őt terhelik a költségek is. Ha ezen személy az állami tulajdon védelme során életét veszti, az állami tulajdon kezelője, illetve az állam köteles mindazok tartásáról gondoskodni,

---

³² Igényper azonban nemcsak a tulajdonjogon, hanem más jogon is alapulhat.

akiknek eltartására az elhunyt köteles lett volna – feltéve, hogy azok a tartásra ténylegesen rászorulnak. (Ptk. 181.§).³³

7.2. Strasbourgi joggyakorlat

A tulajdon békés élvezetéhez való jog az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. évi római egyezménynek nem kezdetektől része. Azt csak 1954. május 18-án hatályba lépett első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke tette részévé, mégpedig a következő tartalommal: „[m]inden természetes vagy magánszemélynek joga van javai békés élvezetéhez. Senkit nem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik. Az előző bekezdésben foglaltak nem korlátozzák az államok jogát olyan törvények alkalmazásában, melyeket szükségesnek ítélnék ahhoz, hogy a javaknak a köz érdekében történő használatát szabályozzák, illetőleg az adók, más költségek, vagy bírságok megfizetését biztosítsák.” Ezen jegyzőkönyv mindenképpen kilóg az egyezmény rendszeréből, hiszen egy, a gazdasági jogok körébe tartozó jogot emel be az egyébként kizárólag polgári és politikai jogokat tartalmazó egyezménybe.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) esetjogában az első jegyzőkönyv 1. cikkének alkalmazása feltűnnek a részes államok polgárjogának anyagi jogi fogalmai, mint például az ingó és ingatlan tulajdon vagy a dologi jogok körében Ugyanakkor ezen a fogalmakat a Bíróság teljesen autonóm módon értelmezi. A várományról például – beleértve mindazon az eseteket, amikor valaki reálisan számíthat arra, hogy a jövőben tulajdonosa lesz egy dolognak vagy jognak – kezdettől arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tulajdonvédelmi rendelkezés csak létező, meglévő tulajdon békés élvezetét biztosítja, a jövőbeli tulajdon megszerzéséhez való jogot nem.³⁴ Bármilyen jogi vagy ténybeli alapból, bármely jogszabályra alapozva teljes bizonyossággal számíthat valaki arra, hogy valaminek majd a tulajdonosa lesz, ezen várománya nem tartozik az idézett 1. cikk védelme alá. Az autonóm fogalomértelmezés másik példája ugyanakkor azon jogeset, amikor a dolog bérleti díjához szerződésen vagy haszonélvezeten alapuló jogot a Bíróság az 1. cikk alkalmazásában

---

³³ Kártalanításra a kártérítés mértéke az irányadó.

³⁴ Erről ld.: *Marckx v. Belgium*. Belgium megsértette a panaszos jogát a tekintetben, hogy házasságon kívül született lánya és a gyermek biológiai apja egymással rokoni kapcsolatot létesíthessen, ami által sérült a család egységének és a családi élet tiszteletben tartásának a joga. Ugyanakkor kimondta, hogy a „törvénytelen” gyermek apjától várható várománya egy olyan teljességgel bizonytalan jövőbeni, még meg nem szerzett dologi jogi igény, ami nem tarthat számot az egyezmény védelmére.

tulajdonnak tekintette, annak ellenére, hogy a bérleti díjra jogosult személy magának a dolognak nem volt tulajdonosa.³⁵ A strasbourgi testület elé került másik ügyben a kérelmező sérelmezte tulajdonhoz való jogának megsértését, mivel doktori disszertációjának elkészítésének időtartamára az egyeteme nem nyújtott számára ösztöndíjat, holott erre az egyetem szabályzata szerint jogosult lett volna. A Bíróság ekkor ismét megerősítette fenti álláspontját, miszerint a jövőbeni tulajdonszerzés nem állhat a cikk védelme alatt, az csak a már meglévő tulajdonhoz párosít védelmet. Éppen ezért arra is rámutatott, hogy amennyiben a panaszos ösztöndíját visszavonnák, már vizsgálni kellene tulajdonjog elvonásának egyezmény általi feltételeit: az elvonásnak törvény által szabályozottnak kell lennie és az arányosság követelményének is meg kell, hogy feleljen.³⁶

Az öregségi nyugdíj esetjogában, ami lényegét tekintve ugyanakkor mégiscsak egy váromány, a bizottság a *Müller v. Ausztria* ügyben kimondta mégis, hogy az egy bizonyos járulékfizetési idő elteltével tulajdonosi, vagy ahhoz közelálló jogosultságot eredményez. – függetlenül attól, hogy az állami vagy épp önkéntes nyugdíjbiztosítás. A bizottság elvi érveléssel mondta ki, hogy a járulék-, vagy díjfizetés a jogosult javára egyönkéntesen és ésszerűtlenül el nem vonható követelést biztosít. A jogosult helyzetét lényegében a tulajdonoséval rokonította.³⁷

A kártalanítás kötelezettségét *expressis verbis* nem írja ugyan elő az 1. cikk, de ennek elmaradhatatlanságát a strasbourgi bírósági esetjog szintén kimunkálta.³⁸

A tulajdontól való közérdekből történő megfosztás esetén a kártalanításnak csak ésszerű összegűnek kell lennie. A teljes kártalanítás az egyezményből automatikusan tehát nem következik. A Bíróság jogosult azt megvizsgálni, hogy a kártalanítás összességében megfelel-e az ésszerűség követelményének. Ezen kártalanításnak főszabály szerint arányban kell állnia az elvett tulajdon értékével. A Bíróság az összeg ésszerűségét nem gyakran vonja kétségbe, de az elvont tulajdon érték meghatározásának módszerét már többször kritizálta. Ezen indok mentén mondta ki az 1. cikk megsértését a *Katkaridis v. Görögország*, valamint a *Tsomos és mások v. Görögország* ügyekben.³⁹ Ezen esetekben azért született elmarasztó ítélet, mert egy nagyobb közérdekű kisajátítás során a kártalanítás összegét szisztematikusan

³⁵ Ld.: *S. v. Egyesült Királyság* [ECHR] 1984.

³⁶ Ld.: *X. v. Svédország*, [ECHR] 1974.

³⁷ A nyugdíjhoz való jog tulajdoni természetéből ugyanakkor nem következik, hogy a járulékokat befizető személynek legalább a járulékok összegével azonos összegű követelése következik a nyugdíjbiztosítóval szemben, az azonban igen, hogy nyugdíjvárományi jogai önkényesen és aránytalan módon nem csökkenthetők.

³⁸ Ezen jogelvet a bíróság csak rendkívül lassú jogértelmező és jogfejlesztő munka eredményeként mondta csak ki az 1986-os *James-ítéletben*.

³⁹ Ld.: *Collection of Judgements and Decisions 1996-V*, 20-21.

rendkívül alacsony összegben határozták meg minden érintett esetében. Ezen gyakorlatnak azon törvényi vélelem engedett eret, amely szerint a megvalósuló autópálya beruházás eredményeként minden érintettnek a megmaradt ingatlanrésze jelentősen növekedni fog, és ezen szinergikus gazdagodás kompenzálja az alacsonyabb kártalanítási összegeket. Ezen módszer alkalmazhatóságát a bíróság elvetette, mert nem minden érintett esetében jelentkezett a beruházás árfelhajtó hatása, ekként ezen módszer az egyéniesítés lehetőségének hiánya miatt méltánytalanságokhoz vezet. Az *Akkus v. Törökország* ügyben⁴⁰ azért hozott marasztaló ítéletet a Bíróság, mert Törökországot csak több évvel a kisajátítás után fizetett kártalanítást, és ekkor is csak az infláció addigi mértékének töredékét elérő késedelmi kamattal növelve. Ezen mérték és módszer az ítélet szerint ésszerűtlen mértékben csökkentette kártalanítás összegét.

Az 1. cikk szövege szerint csak a tulajdontól való megfosztás meghatározott kritériumokat sértő módja a tilos, nem pedig a tulajdon korlátozása. A Bíróság a rendkívül nagy jelentőségű *Sporrong- és Lönnroth-ügyben* (1982) hozott ítéletében kiterjesztette a tulajdontól való megfosztás tilalmát a tulajdon használatának jogszerűtlen korlátozása is. Ezen ügy arra precedens, hogy számos olyan élethelyzet létezik, amikor jogilag nem történik meg ugyan a tulajdontól való megfosztás, de egy jogszerű hatósági aktus mégis sérti a tulajdon békés élvezetéhez való jogot. Az ügyben a stockholmi önkormányzat azon határozatát találta az 1. cikkbe ütközőnek, miszerint tilos építési engedélyek kiadása egyes kerületekben, amíg az adott körzetek rendezési terve, új infrastrukturális beruházások végső helye és ezek anyagi alapja nem lesz rendezett. A városrendezési terv elfogadása egy évtizedig elhúzódott, mialatt az ingatlantulajdonosok nem bírtak jogi eszközzel annak kikényszerítésére, hogy a tilalommal érintett ingatlanok kisajátítását kérhessék. Ezen hatósági magatartás a Bíróság álláspontja szerint ugyan nem tulajdonfosztás, de a tulajdoni viszonyokba való olyan súlyos fokú tartós beavatkozás, ami sérti a jegyzőkönyv 1. cikkét.

Hasonló érdeksérelem kialakulására mutatott a Bíróság a *König*-,⁴¹ a *Tre Traktörer*-⁴² és a *Benthem-ügyben*⁴³ hozott ítéleteiben, amikor is hatósági engedélyek visszavonása eredményezte az ítélet szerint a tulajdon sérelmét. A Bíróság szerint amennyiben a hatóság korábban vállalkozás folytatásához szükséges kiadott engedélyt visszavonja, az tulajdoni érdeksérelemmel jár. Így a *König-ügyben* magánklinika működési engedélyének visszavonása, a *Tre Traktörer-ügyben* vendéglátóüzem italkiméresi engedélyének

---

⁴⁰ Ld.: *Collection of Judgements and Decisions 1997-IV*, 43.

⁴¹ *König v. Németország*, [ECHR] 1978.

⁴² *Tre Traktörer AB v. Svédország*, [ECHR] 1989.

⁴³ *Benthem v. Hollandia*, [ECHR] 1985.

visszavonása, a Benthem-ügyben autójavító üzem tulajdonosa részére korábban kiadott benzinkút-fenntartási engedély visszavonása az érintettek tulajdonának korlátozását eredményezte. Az ítélet szerint nem csak a tulajdon fizikai elvonása ütközhet az 1. cikkbe, hanem az is, ha egy hatósági döntés a cég gazdasági működésének hatékonyságát, termelését rontja vagy zárja ki. Ezen hatósági aktusok természetesen nem általában tilalmazott magatartások, de csak akkor egyeztethetők össze az 1. cikk tartalmával, ha a hatóság jogfosztó magatartása jogszerű (törvény által leírt részletes szabályokon nyugszik), a köz érdekét szolgálja és a tulajdon korlátozására csak a korlátozással elérni kívánt célhoz elengedhetetlen mértékben kerül csak sor. A Bíróság a tulajdon fogalmának meghatározásakor ezen ügyekben rendkívül kiterjesztő értelmezést társított.

A tulajdonjog elvonása és korlátozása körében felmerülő jogviták esetére az eljárási rendet a 6. cikk részletezi. Ennek során kívánalomként fogalmazza meg a tagállamok jogi környezete felé, hogy minden esetben tegyék lehetővé a sérelmező magánszemélyek vagy más érintettek számára, hogy ügyükkel tényleges felülbíráló jogkörrel bíró bírósághoz fordulhassanak. A tagállamok felé elemi kritérium tehát, hogy biztosítsák: polgári jogi jogokkal és kötelezettségekkel kapcsolatos jogvitákat bíróság bírálhassa el. A strasbourgi bírói fórum szerint a polgári jogokat érintő hatósági határozatok elleni bírósági felülvizsgálat csak akkor tesz eleget kellő mértékben a 6. cikk követelményének, ha a bíróság a sérelmes határozat minden elemét tüzetesen megvizsgálja és annak jogszerűségéről véleményt mondani jogosult.

Figyelemmel arra, hogy Magyarországon az egyezmény fogalomrendszere alapján a tulajdon fogalmkörébe vont kérdések jelentős hányadában közigazgatási hatóságok hoznak döntéseket, releváns kérdésként merül fel a hazai jogi szabályozók alkalmassági vizsgálata során, hogy azok bírósági felülvizsgálati fóruma megfelel-e a 6. cikk Bíróság általi fenti értelmezésének. Hazánkban a közigazgatási jogkörben hozott határozatok bírósági felülvizsgálata során alapelv, hogy a Bíróság azon kérdést vonja csak vizsgálódása körébe, hogy a határozat és annak meghozatala nem ütközik-e az anyagi és eljárásjog előírásaiba. Azáltal, hogy ezen vizsgálat jóval szűkebb védelmet biztosít a tulajdonnak, és azáltal, hogy a Bíróság előtti eljárásokban nem nyílik lehetőség a hatóság által megállapított tényállástól eltérni, elmondható: a hazai szabályozók valószínűleg nem teljesen felelnek meg az egyezmény előírásainak.

A volt szocialista országok polgárainak életében a tárgyalt cikk jelentősége kiemelkedő jelentőségű az ezen államokban a rendszerváltásokat megelőzően végrehajtott államosítások és egyéb tulajdonjogi elvonások és korlátozások következtében. Ezen kelet-európai országok a politikai fordulatot követően többféle módon próbáltak kártalanítást nyújtani az érintetteknek, illetve leszármazóiknak. Ugyanakkor az minden esetben

általánosságban elmondható ezen aktusokról, hogy azok nem tényleges, hanem csak szinte elvi jelentőségű és részleges kártalanítást vagy vagyon visszaszolgáltatást jelentettek és nem terjedt ki valamennyi államosított vagyontárgyra. A gazdasági rendszerváltás miatti gyenge pénzügyi és költségvetési helyzet semmi esetre sem kedvezett időben a károsultak teljesítendő visszaadás vagy kártalanítás teljes és valós megvalósításához. Ezen okok miatt is hazánkban például csak a mezőgazdasági ingatlanok visszaszolgáltatására került, míg a többi esetben a kárpótlás csak részlegesen történt meg.

A Bíróság a kelet-európai panaszosok egy részénél, akik Bírósághoz való fordulásuk okaként azt hozták fel, hogy jogfosztásuk bár a szocialista rendszer második világháborút követő európai terjeszkedésekor történt, jogfosztásuk miatt rájuk máig tartó kihatása van ezen állami aktusoknak. Ezen állami döntések ugyanis a szocialista jogrendszerek jogtalanságai, azok a mai jogállamiság követelményének eleget nem tevő szabályozói folytán ütköznek az 1. cikk által védett érdekekkel. A Bíróság ezen kérelmeket mind elutasította. Indokként felhozta, hogy az 1950-es évek elején bekövetkezett jogfosztások egyszeri cselekmények voltak, amely jogi aktusoknak adott országok jogrendszerei kellő jogszabályi alapot szolgáltatottak. Elfogadta ugyan azon érvelést, hogy a demokratikus normák hiánya miatt nem beszélhetünk ezen esetekben mai értelemben vett jogállamiságról, de ezen jogfosztások idejére az időben később hatályba lépett egyezmény előírásaira alappal nem hivatkozhat a panaszosok. Nem mondhatják tehát azt, hogy a tulajdonelvonásnak máig is tartó hatásait szenvedik, mivel az egyezmény időbeli hatálya ezen állami cselekmények véghez vitelére nem terjed ki.

Részben hasonló, részben új indokokon nyugvó érvek alapján a bizottság elutasította azon kérelmezők igényének jogszerűségét is, akik a kárpótlás módját és összecszerűségét vitatták. Több rendszerváltó államban ugyanis nem azonosan szabályozták a kárpótlással érintett tulajdoni tárgyakat. Egyes ingatlanokat például visszaszolgáltattak (jellemzően a mezőgazdaságiakat), míg a többi esetben inkább az volt a jellemző, hogy csak kis összegű és gyakran nem készpénzben teljesített kárpótlást biztosítottak. A kárpótlással érintettek körét illetően is differenciáltak a kor kárpótlásai törvényei, amikor is nem terjedt ki a törvény hatálya azon személyekre, akik a kárpótlás megnyitakor már nem voltak az ország állampolgárai vagy életvitelszerűen külföldön éltek. Ezen valós indokok miatt a panaszosok azt sérelmezték, hogy az állami döntéshozók, jogalkotók diszkriminatív módon differenciálnak közöttük: legyen az akár a kárpótlás készpénzes vagy más módja a vagyon természetét illetően, vagy legyen az akár az állampolgárság vagy külföldi letelepedés kérdése.

A strasbourgi testület következetes elutasításának rövid indoka az volt, hogy az egyezmény nem rögzíti a kártérítéshez fűződő abszolút jogot, mint

egyfajta önálló emberi jogot. Jogsértések esetén ugyan fennáll a sérelem orvoslásának állami kötelezettsége – ami megvalósulhat akár anyagi kártérítés vagy kárpótlás útján is –, de ezen egyezményi kötelezettség csak azon esetekre vonatkozatható, amikor a jogsértés idejére az egyezmény hatálya kiterjed. A kárpótlást megalapozó jogsérelem elkövetési idejére az egyezmény időbeli hatálya nem terjed ki.⁴⁴ Kárpótlást követelni ezen jogsértésekért csak akkor lehetne, ha a kárpótlás egy, a sérelem okozásától elkülöníthető önálló alanyi jog volna.⁴⁵ A közérdekből való tulajdonelvonás esetére fennálló állami kártérítési kötelezettség nem eredeztethető tehát az 1. cikkből. A közérdekből való tulajdonelvonás feltételeinek – történjék az kisajátítás vagy épp államosítás során – törvényben való rögzítésének kritériumából csak annyi következik, hogy ha ezen jogszabály magában hordozza a kártérítés/kártalanítás kötelezettségét, akkor ezen kötelezettség terheli az államot. Ha ilyet az adott jogforrás nem ír elő, az állam diskrecionális jogkörében szabadon dönt, hogy fizet-e, mennyit és miként.

A fentebb már *per tangentem* felhozott harmadik indok Kelet-Európából az volt, hogy a szocialista joggyakorlás egyes esetekben inkább szocialista jogtalansággént volt jellemezhető, mert gyakran a tulajdonelvonásra az akkori szabályok teljes figyelmen kívül hagyásával került sor. Ezen esetekben Strasbourg már megállapította az 1. cikk sérelmét. Legismertebb, 1997-ből származó esetjogi példa erre a román *Vasilescu-házaspár*⁴⁶ esete az 1960-as évekből, akiknél a jogellenesen megtartott rendőrségi házkutatás során aranymedálokat találtak, és azokat hatósági határozat nélkül egyszerűen lefoglalták. Ezen medálok birtoklása okán deviza-bűncselekmény gyanúja miatt indított eljárást a hatóság megszüntette ugyan, de az aranyérméket nem volt hajlandó az eljárás végével visszaszolgáltatni. Ezen elemi kötelezettségnek a rendszerváltás utáni román állam sem tett eleget. A Bíróság jogsértést megállapító ítéletét arra alapozta, hogy a tulajdonjog elvonásra a kezdetektől a román jog megsértésével került sor, ekként a Vasilescu-házaspár tulajdonjoga továbbra is fennáll a lefoglalt érmék fölött.

---

⁴⁴ Számos esetben a sérelem orvoslásának nem lehet eszköze a pénzbeli jóvátétel, hanem a jogsértésre alapjául szolgáló állapot megszüntetése, vagy azzal ellentétes aktus szolgálhat csak ekként; például jogtalan szabadságelvonás esetén az érintett szabadon bocsátása, kapcsolattartás jogellenes korlátozása esetén a láthatás biztosítása

⁴⁵ A kártalanításhoz való jog egyezményi hiányát, mint kérelem alaptalanságához vezető okot az Emberi Jogok Európai Bizottsága hazánkat érintő több ügyben is kimondta, ekként a *August Széchenyi v. Magyarország* (21344/93) és a *Geblusek Antalné v. Magyarország* (23318/94) ügyekben is.

⁴⁶ *Vasilescu v. Románia*, [ECHR] 1998. (53/1997/837/1043).

8. A tulajdonhoz való jog Magyarország Alaptörvényének kontextusában, avagy a védelem és az elismertség foka és a jövőbeni értelmezés lehetséges irányai

8.1. A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben

E fejezetben az Alaptörvényének a tulajdonhoz való alapjogra és annak értelmezését esetleg befolyásoló alaptörvényi rendelkezésekre vonatkozó szabályait tekintem át, következtetéseket levonva a tulajdon védelmével összefüggésben. Alaptörvényünk – az Alkotmányhoz képest – sokkal részletesebb rendelkezéseket tartalmaz a tulajdonvédelem körében. Az Alkotmánybíróság által kimunkált joggyakorlattal párhuzamos módon ezen jogforrás már alapjogként deklarálja a tulajdonhoz való jogot. Ugyanakkor az Alaptörvény ezen értelmezésének sajátos háttérrel ad az Alkotmánybíróság időközben megváltozott jogköreinek megnyírbált spektruma,⁴⁷ az Alaptörvénynek a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos egyéb rendelkezései, továbbá az Alaptörvény értelmezési útmutatójának szánt preambulum rendelkezései. Mindezek tükrében már nem annyira egyértelmű, hogy az alapjogként való deklaráció más alapjogokkal azonos szintű alapjogvédelmi szintet is garantálna a jövő számára.

A bíróságok és az Alkotmánybíróság jelenleg még nem elégséges jogértelmező és jogfejlesztő munkájának hiánya okán ugyanakkor jelenleg csak feltételezések vonhatóak le arra nézve, hogy egyrészt miként érvényesül a gyakorlatban a tulajdonhoz való jog védelme, másrészt kérdéses az is, hogy ezen jog érvényesítése és védelme körében az Alkotmánybíróság eddigi jogfejlesztő munkája felhasználható-e és mennyiben.

Az Alkotmánybíróság eddigi munkájának jövőbeni felhasználhatóságát vizsgálva, ellentmondással találkozhatunk. Az eddigi, több mint két évtizedes magas szintű jogtudományi eredményeket kimunkáló, a joggyakorlatot alakító és jogértelmező munka vívmányként való kezelését követelné meg a jogbiztonság és jogfolytonosság elemi igénye. Ezen értelmezés szerint tehát a korábbi gyakorlat felhasználható, hiszen a jogállamiság kerete mint a kontinuitás alapja, továbbá az alapjogok tiszteletben tartásának és védelmének kötelezettsége továbbra is fennmaradt. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy maga a Nemzeti hitvallás tekinti érvénytelennek azt a korábbi alkotmányt, ami az Alkotmánybírósági gyakorlat fundamentuma.⁴⁸

---

⁴⁷ Ld. Tilk Péter: Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényben. *Közjogi Szemle*, 2011/2.

⁴⁸ „Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert, egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét.” Ugyanakkor az alkotmányozó hatalom e hatalmát az Alkotmányból vezeti le (Alaptörvény 2 és 3. pont). Vö. Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea – Kocsis Miklós: Mozaikok, azaz milyen értelmezési kérdéseket vethet fel az alaptörvény? *Új Magyar Közigazgatás*, 2011/6-7.

Az új Alaptörvény a tulajdon védelme körében olyan új értelmezési kategóriákat emel be a legmagasabb szintű jogforrásunkba, ami az eddigi magyar alkotmányos berendezkedésben előzmény nélküli. Elsőként érdemel itt kiemelést az R) cikk (3) bekezdése, amely szerint „Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni”.⁴⁹ Ezen preambulunként funkcionáló Nemzeti hitvallás a tulajdonhoz való joggal összefüggésben is tartalmaz több érdekes és továbbgondolásra érdemes rendelkezést. Ekként:

„Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.”; „Valljuk, hogy a közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye.”; „Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének köteleességét.”

A preambulum ezen kijelentéseiből leszűrhető megállapítások az Alaptörvény lentebb részletezett rendelkezéseinek különös színezetet adnak. Az, hogy az alábbi értelmezési sarokkövek a jövőben milyen formában öltenek testet, azt a bíróságok és az Alkotmánybíróság esetjoga tudja csak megválaszolni. Mégis fontosak a fenti preambulumi iránymutatások az alábbiak miatt:

- 1) a becsület alapjául a munkát jelöli meg, a tulajdont nem is említi;
- 2) a szabadság (tulajdonnal való rendelkezés, etc.) „csak másokkal együttműködve bontakozhat ki”;
- 3) az elesettek és a szegények megsegítése köteleességként jelentkezik.

Ugyanígy nem látható még előre annak az Alaptörvény N) cikkébe rendelt kívánalomnak az értelmezési gyakorlata, miszerint:

„(1) Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti. (2) Az (1) bekezdés szerinti elv érvényesítéséért elsődlegesen az Országgyűlés és a Kormány felelős. (3) Az Alkotmánybíróság, a bíróságok, a helyi önkormányzatok és más állami szervek feladatuk ellátása során az (1) bekezdés szerinti elvet kötelesek tiszteletben tartani.”

---

⁴⁹ Ld. a preambulumban „[t]iszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”

A kiegyensúlyozott költségvetési gazdálkodás követelményének tiszteletben tartása iránti alaptörvényi igény még nem tudható, hogy adott szervek munkája során milyen tartalmat kap. Jelentheti-e ez a jövőben azt, hogy az állami feladatok ellátásának ésszerű gazdálkodás keretében való megvalósítása a tulajdonhoz való jog igénye elé kerül? Valószínűleg nem, hiszen ez az alapjogvédelem elemi követelményének durva sérülését is eredményezhetné.⁵⁰

8.2. A tulajdon mint a társadalmi felelősség eszköze – avagy: a tulajdon új korlátja?

„Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”⁵¹

Ezen rendelkezés egyes nézetek szerint új és szélesebb körű előírásokat tartalmaz a tulajdonhoz való jogról, amikor rögzíti, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár, ami értelmezhető egyfajta kötelezettségvállalásként is. Meglátásom szerint ugyanakkor eme kitétel nem jelent igazi novumot, inkább csak a korábbi „társadalmi kötöttség” meghatározása Alkotmánybíróság által kifejtett értelmének alaptörvényi szintre emelését hordozza magában. Ezzel csak határozottabban fejeződik ki a tulajdon társadalmi kötöttsége. Ekként nem előzmény nélküli, sőt, mondhatni a hazai jogfejlesztő értelmezés leképeződéseként fogható fel. A társadalmi felelősség ugyanis nehezen hozható párhuzamba az egyén individuális mivoltának tán legerősebb eszközével, a tulajdonhoz való joggal. Ekként az egyén eme, az egyéni autonómiájának eszköze leginkább a korábbi társadalmi felelősség kitételrel rokonítható össze, ami viszont nem jelent újdonságot.

Mivel a XIII. cikk (1) bekezdésének fentiek szerinti tartalma párhuzamba állítható az 1949. évi (azóta természetesen több ízben módosított, 1989-ben jelentősen) Alkotmány 13. cikk (2) bekezdésével, a tulajdonhoz való jog korlátozásával (szociális kötöttség és kisajátítás) összefüggésben is akár fenntarthatónak lehet az eddig kimunkált gyakorlat. Ugyanakkor nemcsak az értelmezés irányítói változtak meg az Alaptörvény hatályba lépésével a

---

⁵⁰ Ennek keretében további fontos és érdekes értelmezési kritériumra lelhetünk még a 28. cikkben. „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

⁵¹ Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés. A kisajátításra vonatkozó szabály ugyanolyan megfogalmazású; a tulajdonhoz való jog és az örökléshez való jog hasonlóképpen került deklarálásra.

fentebb említettek szerint, hanem változtak az alapjogvédelemre irányadó általános szabályok is. Az Alaptörvény ugyanis úgy deklarálja az alapjogvédelmet általánosságban, hogy saját maga teszi lehetővé a tényleges védelem csökkentését.

Teszi ezt 1) az Alaptörvény értelmezési kötelezettségének új irányáival; 2) szervezeti szempontból az Alkotmánybíróság hatáskörének átmenetinek nevezett megnyirbálásával; míg 3) alapjog dogmatikai szempontból pedig az érvényesítés nevesítésének elmaradásával.

A keret azonban nemcsak az értelmezési szabályok esetében, hanem az alapjogvédelemre vonatkozó általános szabályokkal összefüggésben is változott. Az Alaptörvény I. cikke⁵² ugyanis nem egyezik az Alkotmány 8. szakaszával.⁵³ Az Alaptörvény részletgazdagabb tartalmat szab az alanyokat⁵⁴ és a korlátozást⁵⁵ illetően. Ez ugyanakkor szintén nem más, mint az Alkotmánybíróság gyakorlatának inkorporálása. Differenciál az Alaptörvény a tiszteletben tartás címzettjei körében is. Az Alaptörvényben már nemcsak az állam, hanem *mindenki* kötelezettségeként kerül megfogalmazásra. De a tiszteletben tartás a védelemmel szemben nem jelenik meg állami primer kötelezettségként, és ugyanígy nem szerepel az állam elsőrendű kötelezettségeként az alapjogok érvényesítésének biztosítása. Az ma még nem belátható, hogy eme változások hoznak-e változást a védelmi szintet illetően is.

---

⁵² „(1) AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.

(2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait.

(3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

(4) A törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.”

⁵³ A minősített állapotokban való korlátozásról itt most nem esik szó. Ehhez Id. Chronowski-Drinóczi-Kocsis: *i. m.* 15-16.

⁵⁴ I. cikk (4) bek. A törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.

⁵⁵ Az alapjog-korlátozás lehetőségének alaptörvényi megfogalmazása az alkotmánybírósági gyakorlaton alapszik; mivel azonban a tulajdonhoz való jognak saját „mérceje van”, ezért feltehető, hogy az Alaptörvény jövőbeni alkalmazásának is – az egyéb szabályokat figyelembe véve – az alapja lesz. A magyar Alkotmánybíróság már a működése kezdetén a szükségesség, alkalmasság és arányosság tesztjét dolgozta ki.

8.3. A tulajdonhoz való jog garanciái

Az Alaptörvény 37. cikke kisebb módosítással fenntartotta az Alkotmánybíróság hatáskörének a 2010 őszén, az Alkotmány módosításával megteremtett korlátozását. A hivatkozott cikk kimondja, hogy *„[m]indaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Alkotmánybíróság a 24. cikk (2) bekezdés b)-e) pontjában foglalt hatáskörében a központi költségvetésről, a központi költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag az élethez és az emberi méltósághoz való joggal, a személyes adatok védelméhez való joggal, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joggal vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó jogokkal összefüggésben vizsgálhatja felül, és ezek sérelme miatt semmisítheti meg. Az Alkotmánybíróság az e tárgykörbe tartozó törvényeket is korlátozás nélkül jogosult megsemmisíteni, ha a törvény megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények nem teljesültek.”* Vagyis az Alkotmánybíróság a konkrét utólagos normakontroll,⁵⁶ a nem *actio popularis* jellegű utólagos normakontroll⁵⁷ és alkotmányjogi panasz⁵⁸ hatásköreiben a tulajdont legnagyobb eséllyel érintő törvények⁵⁹ Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag meghatározott körben vizsgálhatja.⁶⁰

Bizonytalanná teszi és szintén a jövőbeni jogértelmezés „asztalára helyezi” az Alaptörvény annak megválaszolását, hogy a tulajdon

---

⁵⁶ Bírói kezdeményezésre jár el az Alkotmánybíróság az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabály alkotmányosságát vizsgálva.

⁵⁷ Az Alkotmánybíróság a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját.

⁵⁸ Az Alkotmánybíróság a bírói döntés vagy az egyedi ügy eldöntésének alapjául szolgáló jogszabály alkotmányosságát vizsgálja.

⁵⁹ Értsd: a központi költségvetésről, a központi költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények.

⁶⁰ E szabály alkalmazását nagymértékben determinálhatja az emberi méltóság alapjogának jövőbeni értelmezése. Erre hivatkozással ugyanis a már korlátozott jogkörében eljáró Alkotmánybíróság az Alkotmánnyal össze nem egyeztethetőnek találta a visszamenőleges kötelezettség-megállapítást, mivel az sérti az élethez és az emberi méltósághoz való jogot. Ezen következtetés levonására enged következtetni az Alaptörvény preambuluma is, amely szerint „... az emberi lét alapja az emberi méltóság”.

Az Alkotmánybíróság az e tárgykörbe tartozó törvényeket is korlátozás nélkül jogosult megsemmisíteni, ha a törvény megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények nem teljesültek. Ez azonban nem alapjogvédelmi indíttatású szabály; az a célja, hogy az érvényességi fogyatékoságban szereplő jogi normák korlátozás nélkül eltávolíthatók legyenek a jogrendszerből.

megvédéséhez fűződő jog elsődlegesen az állam, vagy az egyén kötelezettsége. Amennyiben pedig mindkettőé, akkor hol húzódnak az ennek érdekében kifejthető és megengedett magatartások határai? Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése⁶¹ alapján ugyanis a tulajdonhoz való jog védelme az állam elsőrendű kötelezettsége. Az V. cikk⁶² szerint mindenkinek joga van a törvényben meghatározottak szerint a tulajdona ellen intézett vagy az azt közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához. Ezzel a rokonítható az O) cikk első fordulata is, amely szerint „*Mindenki felelős önmagáért (...)*”

Az egyén „önmagáért való felelősségének” elismerése ugyanakkor rendkívül előremutató, amelyet *Otto Schlecht* szerint gazdasági és politikai síkon jellemzően a szociális piacgazdaságban,⁶³ illetve a szabadságot központi helyre emelő demokráciában alakítottak ki és alkalmazzák az emberfelfogás részeként.⁶⁴

Az Alaptörvényben azonban nem olvasható a piacgazdaság elve, de egyes részeiből talán levezethető.⁶⁵ A szociális jelzőjű piacgazdaság azonban már valószínűleg nem. Ennek okát abban látom, hogy az egyén önmagáért való felelősségét az Alaptörvény több szempontból is korlátozza. Így tesz egyrészt a Nemzeti hitvallás kötelező értelmezési iránytűinek alábbi néhány rendelkezése:

„*Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.*” Jelenti ez azt, hogy a tulajdonhoz való jog tárgyi realizálódását, illetve az egyéni szabadság részét képező gazdasági önállóságot másokkal kooperálva valósulhat csak meg? Másrészt meglátásom szerint ugyanilyen hatást vált ki az O) cikkben fellelhető, az állami és közösségi feladatok ellátásához való hozzájárulási kötelezettség is.

8.4. A szerzett jogok védelem az Alaptörvény tükrében

A korábbi alapnorma szövegéből egyszerre volt kiolvasható a szolidaritási elv és az előre megvett jog alapján a társadalombiztosítási rendszer. Nemcsak magánjogi jellegű jogosultságok élvezték a tulajdon védelmét, hanem a

---

⁶¹ „AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.”

⁶² „Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.”

⁶³ A politikai arénában a szociális piacgazdaság kifejezés – szisztematikusan, de nem koncepcionálisan – a német kereszténydemokrata párt, unió (CDU) által 1949-ben elfogadottá, majd *Ludwig Erhard* gazdaságpolitikájának szlogenjévé vált *Konrad Adenauer* kancellársága alatt.

⁶⁴ Vö.: Schlecht, *Otto: Jólét egész Európának a piacgazdaság előretörésével*. OMIKK. 1998. XII.

⁶⁵ Ld. pl. az M) cikket és a XIII. cikket.

közjogi eredetűek is, amelyek közül a legfontosabb kategóriát a társadalombiztosítási jogosultságok alkották.⁶⁶

Az Alkotmánybíróság a társadalombiztosítási igények tulajdonvédelmét azok funkcióiból vezette le az Alkotmány alapján. Okfejtése szerint a dologi vagyonnak az a feladata, hogy az állampolgárok biztonságát garantálja. A társadalom egy jelentős szegmensének ezt a biztonságot nem saját dologi tulajdonai, hanem a társadalombiztosítás szolgáltatásai jelentik. A személyes autonómia biztosítása tehát az ok a tulajdonvédelemnek ezen jogosultságokra való kiterjesztésére, de nem tekinthető a védelem feltételének. A tulajdonvédelem egyetlen feltétele a társadalombiztosítási jogosultságok biztosítási jellege.⁶⁷

A biztosítási lényegét pedig kezdetben abban jelölte meg,⁶⁸ hogy az egyik felet meghatározott díjfizetés ellenében adott esemény bekövetkeztekor helytállási kötelezettség terheli.

A 43/1995. AB határozatában már arra is rámutat, hogy a biztosítási elem meglétét azoknál a társadalombiztosítási jogosultságoknál lehet állítani, amelyek a jogosultak járulékfizetési kötelezettségén alapulnak.

A második generációsnak tekintett, ún. szűk értelemben vett társadalombiztosításhoz való jog a hatályos szabályozásban jelentősen átalakult. Az ENSZ égisze alatt 1966-ban elfogadott⁶⁹ Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányának 9. és 10. cikke által szabályozott ezen jogot a részes tagállamok számára aképpen írta elő kötelezettségként, hogy „valamennyi erőforrás igénybevételével fokozatosan igyekezzenek biztosítani” azt. Ezzel lényegében kimondta ezen jog relatív természetét, amihez a hatályos alaptörvényi szabályozás is nagyban hasonlít. Ezen változás miatt a jogirodalomban egyesek a jóléti állam egyik bástyájának ledőléséről is beszélnek és hangsúlyozzák: itt már nincs szó a jog folyamatos állami fejlesztésének és kiterjesztésének kötelezettségéről, amit például az Európai Szociális Karta is megfogalmazott.

Az Alkotmány hatálya alatt egyidejűleg kiolvasható volt a biztosítási típusú szolgáltatás, mint vásárolt jog (váromány) és a szolidaritás elve. A korábbiaktól azonban lényegesen eltér az Alaptörvény XIX. cikke. Már nem rendelkezik a társadalombiztosítási rendszerről, nem szól a „vásárolt jog” elvéről. Megszünteti a szociális biztonsághoz való (ellátáshoz való)

---

⁶⁶ A társadalombiztosítás körén belül az Alkotmánybíróság idáig több esetben, így a táppénzre (56/1995 AB határozat), bizonyos egészségügyi ellátásokra (56/1995 AB határozat), a saját jogú és hozzátartozói nyugellátásra (5/1998 AB határozat) vonatkozóan vizsgálódott és nyilvánította ezen jogosultságokat az Alkotmány 13.§-ának védelme alá tartozónak.

⁶⁷ 43/1995. (VI.30.) AB határozat.

⁶⁸ 11/1991 (III.29.) AB határozat.

⁶⁹ Hazánkban az 1976. évi 9. törvényerejű rendelet hirdette ki.

alapjogot, és azt támogatásra degradálja. A XIX. cikk szerint: (1) Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, özvegyesség, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult. (2) Magyarország a szociális biztonságot az (1) bekezdés szerinti és más rászorulóknak esetében a szociális intézmények és intézkedések rendszerével valósítja meg. (3) Törvény a szociális intézkedések jellegét és mértékét a szociális intézkedést igénybe vevő személynek a közösség számára hasznos tevékenységéhez igazodóan is megállapíthatja. (4) Magyarország az időskori megélhetés biztosítását a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer fenntartásával és önkéntesen létrehozott társadalmi intézmények működésének lehetővé tételével segíti elő. Törvény az állami nyugdíjra való jogosultság feltételeit a nők fokozott védelmének követelményére tekintettel is megállapíthatja.

A szociális biztonság az Alaptörvényben tehát már nem alapjogként, csupán az állam „célkitűzésként” fogalmazódik meg, egyfajta államcélként, ami mindenképp visszalépés a korábbi állapotokhoz képest. Az ellátásra jogosító eset között az idős kor sem jelenik már meg, hanem az a rászorultsági esetektől elválasztva, a (4) bekezdésben önállóan szerepel. A társadalombiztosítás alkotmányos intézményként nem kerül megfogalmazásra, helyette a (2) bekezdés a „szociális intézmények és intézkedések rendszere” fordulatot alkalmazza, mint a megfogalmazott államcél megvalósításának eszközét.⁷⁰

Az Alkotmánybíróság korábban már kifejtette, hogy az állam szabad a társadalombiztosítási rendszer kialakításában, ami az Alaptörvény rendelkezései szerint továbbra is irányadó.⁷¹ Azonban, ha a társadalombiztosítási rendszerben mégsem jelenik meg markánsan a vásárolt jog elve, felmerülhet a tulajdonhoz való jogra vonatkozó eddigi védelmi szint csökkenése. A járulékfizetéssel megszerzett szerzett jog ugyanis nem más, mint a polgári jogi tulajdon fogalmán kívül eső egyéb vagyoni jog, függetlenül attól, hogy törvény milyen alapon biztosítja. A tulajdonjogi védelem kiterjed rá, ekként nem vonható el, mértéke nem csökkenthető, folyósítása nem halasztható el. Ennek megsértése az Alkotmány tükrében a

---

⁷⁰ Vö.: Drinóczy Tímea: A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben. *Jogtudományi Közlöny*, Vol. 67 (2012) No. 5, 227-231.

⁷¹ Az más kérdés, hogy az Alaptörvény a jövőbeli parlamenti többség számára maga korlátozza-e a szabadság bizonyos elemét, amikor a 40. cikkben azt határozza meg, hogy „a közteherviselés és a nyugdíjrendszer alapvető szabályait a közös szükségletek kielégítéséhez való kiszámítható hozzájárulás és az időskori létbiztonság érdekében sarkalatos törvény határozza meg.”

jogállamiság sérelmén keresztül alkotmányban biztosított jogot sértene. *Sólyom László* szavaival élve a szerzett jogok védelme ugyanis nem más, mint egyfajta „bizalomvédelem”. Egy olyan alkotmányos elv, ami az egyébként lehetséges jogkorlátozásokat korlátozza. Ekként a szabályozás tartalmi alkotmányosságától független követelmény, amely alapján a kedvezőtlen szabályozási változónak előre láthatóan, kiszámíthatóan kell bekövetkeznie, hogy ne veszélyeztessen olyan alapjogot, mint például alapjogot a szociális biztonság.

A védelmi szint fenntartásában – függetlenül a társadalombiztosítás kialakítandó rendszerétől – az Alkotmánybíróságnak kiemelkedő szerepe lehet a jövőben, amennyiben eddigi e téren elért gyakorlatára „vívmányként” tekint, illetve ha a XIII. cikk tartalmát az eddigi gyakorlata alapján magánjogi jogosítványokként, vagyoni jogokként, közjogi alapú jogosultságokként határozza meg.

Mivel ez is olyan kérdés, ami az Alaptörvény jövőbeni értelmezésén múlik, összegezve az mondható el, hogy az Alkotmánybíróság jövőbeni értelmezési gyakorlatán múlik, hogy a testület képes lesz-e a tulajdonvédelem növelésére, a korábbi védelmi szint ismételt elérésére. Erre az Alaptörvény szövege elvileg lehetőséget ad, mert ebből az eddigi gyakorlatot támogató értelmezés kiolvasható; sajnos azonban ennek ellenkezője is.